

3. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла / Ж. Бодрийяр ; [пер. с фр. Л. Любарской, Е. Марковской]. – М. : Добросвет, 2000. – 258 с.
4. Бодрийяр Ж. К критике политической экономии знака [Текст] / Ж. Бодрийяр. – М. : Академический проект, 2007. – 335 с. – (Философские технологии).
5. Бодрийяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодрийяр ; [пер. з фр. В. Ховхун]. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 230 с.
6. Бурдые П. О телевидении и журналистике [Текст] / П. Бурдые. – М. : Фонд науч. исслед., 2002. – 160 с.
7. Емелин В. А. «Кванторная механика» телевидения [Текст] / В. А. Емелин, А. Ш. Тхостов // Вопросы философии. – 2011. – № 11. – С. 27–37.
8. Маклюэн М. Г. Понимание медиа: внешнее расширения человека [Текст] / М. Г. Маклюэн. – М. : Гиперборея ; Кучково поле, 2007. – 464 с.
9. Маклюэн М. Г. Телевидение: Робкий гигант [Текст] / М. Г. Маклюэн // Телевидение, вчера, сегодня, завтра. – М., Радио, 1987. – Вып. 7. – С. 169–170.
10. Крилова В. О. Кіно і телебачення як проблема філософської думки XX– XXI століття [Електронний ресурс] / В. О. Крилова. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua>.
11. Kroker A. The Postmodern Scene. Excremental Culture and Hyper–Aesthetics / A. Kroker, D. Cook. – London : Macmillan, 1988. – 320 p.

Коханевич Оксана. Симулятивная природа телевизионного пространства. В статье рассмотрена симулятивная природа современного телевизионного пространства. Проанализированы онтологический статус телевизионного изображения, его симулятивное происхождение. Исследованы технические усовершенствования, которые превращают телевидение в искусственную действительность (монтаж, имитация условной съемки, наделение частных событий статусом универсальных и т.д.). Проанализированы «симулятивная гиперреальность» телевизионного экрана и манипуляционное воздействие его «симулякров». Исследованы импlosion смысла и ее влияние на структуру идентичности личности в контексте симулятивной природы телевидения.

Ключевые слова: телевидение, телеизображение, образ, иллюзия, импlosion смысла, симуляция, симулякр, гиперреальность, идентичность.

Kokhanovich Oksana. Simulative nature of television space. The article deals with the simulative nature of modern television space. The ontological status of a television image and its simulation origins have been analyzed. The technical improvements that transform a television into an artificial reality (a cut, an imitation of shooting conditions, an enabling the private status of universal events etc.) have been investigated. The «simulative hyper reality» of TV screen and convincing effects of its «simulacrum» have been analyzed. The implosion of meaning and its impact on the structure of individual identity in the context of the television's simulative nature have been investigated.

Key words: television, TV image, illusion, implosion of meaning, simulation, simulacrum, hyper reality, identity.

Стаття надійшла до редколегії
17.04.2014 р.

УДК 130. 123; 130, 31

Віра Мовчан

Діалектика добра й зла в контексті творчих засад життя

У статті розкрито змістовий обсяг понять «добро» – «зло», їх діалектичні зв'язки та роль у процесах духовного становлення людства й особистості. Простежено закономірності осмислення проблеми в історії етичної думки.

Ключові слова: злагода, агресивність, поміркованість, доброзичливість, самоконтроль.

Постановка наукової проблеми та її значення. В нинішньому суспільному просторі добро й зло втрачають свою сутнісну визначеність, що зумовлює потребу віднайти критерії їх оцінки, а відтак визначити ціннісний зміст кожного з понять, оскільки за ним стоїть ставлення людини до

людини, до суспільства, людства до навколишнього природного світу, що є джерелом життя. Тобто, за цими поняттями стоїть доля людства, його сьогодення та майбутнє.

Мета статті – простежити тенденції розвитку моральних відносин у просторі людського життя, визначивши взаємозв'язок понять «добро» – «зло» в їх діалектичній цілісності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Добро–зло – діалектична пара етичних категорій, що осягають зміст людського досвіду в можливій його повноті, яка здобувається в поступі історії через систему спроб і помилок. Це поняття належать до ключових, адже були епохи, що зберігаються в історії як важливі для подальшого поступу, й, навпаки, ті, що відкидали розвиток не на десятиліття, а навіть на століття. Етична теорія в історії її становлення звертається до названих проблем, аналізуючи особливості взаємодії категорій і їх змістовий вияв у процесах творення людського життя. В етиці Арістотеля вперше здійснено розгорнутий аналіз змісту названих вище категорій та місце й роль феномену добра та зла в житті людства.

Добро утверджує перспективні засади людського життя як духовно-формувальні, оскільки примножує багатство досвіду творчих взаємодій із природним світом і якісних взаємодій суб'єктів, що утверджують духовність стосунків. Зло цілком справедливо вважається явищем деструктивним, адже воно несе в собі небезпеку руйнації наявної гармонії взаємини. Арістотель, аналізуючи два типи відносин людини зі світом й із собою як суб'єктом вибору, відзначає: «З одного боку, нестриманість – це необачність, а з іншого – безсилля. Справді, одні, прийнявши рішення, із пристрасті безсилі його дотримуватись, а інших пристрасть утягує в себе, тому що вони не прийняли ніяких рішень» [1, с. 206]. Джерелом, здатним послабити, якщо не усунути владу пристрастей як явище деструктивне, філософ бачить розсудливість, адже «усяка надмірність і в без розсудливості, і в боягузтві, і в розпусті, і в злостивості або звіроподібна, або хвороблива» [1, с. 201]. Відзначаючи наявність феномену безрозсудності, філософ диференціює ситуації, що зумовлюють його: «Щодо безрозсудних, то одні з них, оскільки від природи не здатні розраховувати й, живучи лише почуттям, звіроподібні... а інші із-за хвороб ... мають хворобливий склад душі» [1, с. 202]. Хоча нестриманість трактує філософом саме як розпусність, важливо, що він не бачить ситуацію аморалізму фатальною, оскільки «нестриманість належить до іншого виду, ніж розпуста, тому що розпуста прихована від розпусного, а нестриманість від нестриманого не прихована» [1, с. 207]. Корені розпусти філософ вважає вродженими. Унаслідок цього в особи усувається контроль розуму над власними діями, а отже й можливість щось змінити в ціннісних уявленнях та, відповідно, у ставленні людини до світу й себе самої.

Ця проблема – предмет глибоко осмислення у філософії І. Канта. Приділяючи велику увагу питанням моральних засад людського ставлення до світу, учений пов'язує зло не з природою людини як його причиною, а лише із суб'єктивною основою застосування нею свободи загалом. А відтак, джерела злого містяться не в якомусь об'єкті, що визначає сваволю через схильність, і не в якійсь природній спонуці, а лише в правилі, яке свавілля встановлює собі для застосування своєї свободи, тобто в деякій максимі [див.: 2, с. 478]. Відповідно, «лише моральний закон сам по собі є мотив і судження розуму, і той, хто робить його своєю максимою, *морально добрий*» [2, с. 481]. Конкретизуючи думку щодо джерел злого в людині філософ говорить: «Судження “людина зла” ... виражає лише те, що вона усвідомлює моральний закон й усе ж приймає у свою максиму (випадковий) відхід від нього» [2, с. 490]. Правда, не заперечується, що в разі, коли морально належне не набуває у свідомості особи укорінення, то природна схильність до злого, яке завжди здійснюється із власної вини, правомірно визначати як початково зле в людській природі [див.: 2, с. 491]. Отже, важливим є висновок, що відображає оптимістичні перспективи людства. «...Злонравність людської природи слід називати не стільки *злостивістю* в буквальному смислі слова..., скільки *спотвореністю* серця, яке за результатом зветься також *злим серцем*» [2, с. 496]. Феномен «злого серця» філософ вважає можливим увести в межі морально сприйнятних стосунків особи і світу за умови контролю розуму над чуттєвими спонуканими. Тому в основу трактування джерел моральності покладено ідею *обов'язку*, що бачиться, передусім, як обов'язок особи перед собою самою: відповідати морально визначеним взаємодіям людини зі світом та із собою самою. Підкреслено, що розум не завжди керує діями людини, що часто в її житті, особливо коли в основу інтересу покладено практичні потреби, розум стає лише *засобом* для задоволення вузьких, практично зорієнтованих потреб. Філософ наголошує, що «добра воля добра не тому, *що* вона приводить у дію або виконує; вона добра не в силу своєї придатності для досягнення будь-якої поставленої мети, а лише завдяки волінню, тобто сама по собі»

[2, с. 165]. Дієвість волі в плані ефективності її результатів та її активності зумовлена розумом, що є рушієм активізації волі: «...нам даний розум як практична здатність, тобто як така, що покликана мати вплив на *волю*. При цьому кінцеве призначення розуму в його стосунках із волею «породити *не волю як засіб* для будь-якої іншої мети, а *добру волю саму по собі*» [2, с. 167].

Термін «добра воля» філософ тісно пов'язує з поняттям обов'язку, розуміючи під останнім сутнісну визначеність людини як носія творчих засад життя, а відтак необхідним для самоздійснення розумної й творчої природи людини бачить вимогу відповідати своїй сутності. Не заперечуючи, що обов'язок людини – забезпечити собі щастя, філософ наголошує, що закон моральності вимагає «сприяти своєму щастю не зі схильності, а з почуття обов'язку». Саме цей закон і має бути стимулом діяльності, набуваючи тим самим справжньої моральної цінності, а умовою здійснення мети є розумні, творчі форми діяльності [див: 2, с. 171]. Актуальність наукової розробки проблем процесу та засобів до здійснення особою повноти людських творчих можливостей зумовлена ігноруванням у сучасній культурі об'єктивного критерію справжньої мети людського життя, що підмінений акцентом на матеріально-чуттєвій стороні природи людини, а не її духовній сутності. Справа в тому, що в системі цінностей, яка постає нині панівною, утвердження матеріальних засад життя набуває все більш виражено однопланового характеру, усуваючи питання розвитку духовності навіть не на периферію потреб, а загалом ігноруючи його як проблему. Стандартизована й знеособлена, сучасна культура формує відповідний собі тип особи. Це культура, що втратила образ, тобто набула *безобразного* змісту. У кращому разі вона бачиться деяким декором, що маскує внутрішню вбогість образу. Така практика вкорінена настільки широко, що культуру цілком правомірно визначати як «етикеткову». Оскільки наявний образ сучасної культури – панівний, а отже організовує собою людські стосунки, то він сприймається як норма, тобто як належне. Відтак, усе, що так чи інакше різниться від «належного», вважається злом. Окреслена ситуація має трагічний характер з огляду на наслідки. Насамперед, це втрата розуміння змісту справжніх цінностей. Місце розумного, доброго, красивого посідає практично корисне. Красивим бачиться те, що задано як певний «еталон» у стилі життя, у розумінні його сенсу, суті людських взаємин та в ставленні людства до навколишнього світу. Це «цінності», що не містять у собі духовного змісту, а отже деструктивні на всіх рівнях життя. Вони – маска, за якою ховається порожнеча, а демонстраційний вияв її – форма, що прагне набути значущості й краси.

Наведену ситуацію правомірно схарактеризувати як явище деформації людського в людині, тобто того, що набувалося в тривалому історичному поступі за посередництва спроб і помилок. Це помилки, ціннісний зміст яких полягає в тому, що саме вони *формували досвід* особи й суспільства, показуючи, що ці шляхи ведуть у нікуди, створюючи небезпеку втрати видової визначеності людини. Примітивізація ціннісного змісту життя, зведення його до рівня задоволення суто біологічних потреб небезпечно через відсутність критерію належного та його міру. Між тим, у природному світі *зберігається міра* споживання: ні одна істота не буде споживати понад міру, яка визначена його видовою особливістю. Заявлена проблема щодо діалектики добра й зла потребує простеження цього феномену, для осягнення його змістового поля та місця й ролі в історії людства, у житті особи. Як не парадоксально констатувати, але зло в поступі людства не применшується, а активізовує себе як джерело творення стосунків, а відтак і дає відповідні його суті наслідки. Зло, агресія зростають на всіх рівнях людського життя – від відносин між народами й державами до сімейних і конфліктів особи із собою. Напруга зла присутня в колективах, у міждержавних відносинах, зрештою – відкрита агресія людства, спрямована на природний світ, що обертається нищенням його видів. Парадокс ситуації полягає в тому, що напруга агресії існує навіть у стосунках небайдужих, люблячих людей. Це – агресія, спрямована на завоювання свідомості й почуттів іншої людини, аби панувати в цьому просторі, зробивши його своїм володінням. Вияви негативного в «багатстві» його нюансів карбуються свідомістю більш глибоко, ніж дружні, доброзичливі, адже боляче травмують. Агресивний стиль стосунків, стаючи домінуючим у взаєминах людей, зумовлює, як оптимальний їх варіант, формальність відносин ідеться про дотримання *форми* в спілкуванні при байдужості суб'єктів до предмета спілкування й один до одного. Позитивне такого типу спілкування – принаймні, у тому, що воно, зведене до форми, що не містить небезпеки агресивних виявів стосовно іншого.

Звернемо увагу, що нетолерантні стосунки в їх крайніх виявах – це агресивні форми відносин. Вони здатні до накопичення: саме «накопичення», а не «нагромадження», оскільки останнє поняття

містить у собі ідею єднання. «Громада» – це єдність, солідарність, але не в зломі, руйнівному, а в доброму й на засадах добра. Зауважимо, що негативна енергія в стосунках народжує атмосферу страху перед кожною іншою людиною, зумовлюючи відчуження, аж до явищ відчуження людини від себе самої. Виявом останнього вважаємо *агресію щодо себе* як носія життя, а відтак, несвідомо для себе, людина нищить свій організм і тим самим себе як фізичну реальність.

Відзначимо, що у світі, як природному, так і соціальному, існує баланс сил: сил життєвих, творчих і сил руйнівних. Коли зло набуває руйнівних форм такого масштабу, що несе загрозу загибелі етносу, народу, нації, людству, саме носії добрих начал (суспільності відносин) активізують енергію на творення добра (людяності життя), викорінюючи відверті вияви агресії, антилюдського в стосунках і діяльності. Відтак, зло виконує певну *мобілізуючу* функцію.

Важливо розкрити, чому зло часто більш укорінене в житті, ніж добро. Інстинкт відвоювання простору для вкорінення в ньому працює саме як агресія проти інших. Причому, вона «працює» подвійно: і як конкретні практичні дії, і як психологічний тиск, аби його об'єкт усвідомив своє безсилля й сприйняв ситуацію як неминучу. Справа також у тому, що носії енергії зла своєю активністю та настирливим рухом до мети, найчастіше позаморальної, торують шлях у невідоме, а тому зло в поступі життя виконує стимуляційну функцію. Парадокс ситуації полягає в тому, що *енергія зла активізує моральний потенціал людини й людства* на спротив йому: на усунення зла з життєвого простору. Саме в таких ситуаціях особливо мобілізується духовний та енергетичний потенціал людини й людства. Відтак, у *боротьбі зі злом відкриваються нові перспективи для розвитку духовно-творчих* взаємодій зі світом спільнот та окремої особистості. Щоб переконатися в цьому, звернемося до історії людського поступу. Ранні її етапи практично не знають внутрішніх конфліктів (рід, плем'я): інстинкт збереження роду диктує злагоду як безумовний закон життя. Заборони на певні дії – табу – дотримуються безумовно, адже «табу... – дещо таке, що одночасно і святе, і стоїть вище звичного, так само, як і небезпечне, і нечисте, і жахливе» [3, с. 351]. Творення нового змістового поля досвіду диктує вихід за межі вкоріненого у свідомості його типу, що ґрунтувався на заборонах. Чисельне зростання спільнот диктує інші форми стосунків: у племінних спільнотах утверджуються носії сили й практичних умінь. Їхні якості (а це чоловіча сила та вправність) – умова виживання чисельно зростаючого роду, племені й, зрештою, умова вкорінення людства в планетарному просторі. Саме найбільш чисельні та войовничі народи й окремі особи здобувають право на біологічне відтворення та вкорінення в житті. Із їх числа виокремлюються ті, що наділені особливою волею й спроможні організувати інших на підпорядкування простору, аби укорінитися в ньому, щоб ідентифікувати свою життєвість саме у ньому. У цій ситуації їхня енергія має позитивний зміст у тому плані, що відповідальність за долі родичів (роду, народу) лягає саме на них. А тому в конкретних носіях «злого» – вождях, котрі «привласнили» життя інших (роду, народу), наявні й позитивні начала: лідер бере на себе відповідальність за долі інших у разі загрози його «власності»: небезпеки поневолення членів роду, племені, етносу, народу чужинцями. Об'єктивно поступ історії відбувається так, що егоїст-володар зі страху втратити владу над своїм народом применшує агресивні начала в ставленні до «своїх», спрямовуючи зусилля на збереження цілісності етносу в ситуації загрози його нищення. В історії людства ця закономірність простежується на всіх етапах, що пов'язані зі становленням і розвитком виду *Homo sapiens*.

Інша справа, що страх втратити владу здатний народжувати або крайню агресію проти незгодних, або, якщо перемаже здоровий глузд, піти на поступки й створити простір розумних взаємодій зі спільнотою, применшуючи в собі енергію зла щодо незгодних. Відзначимо, що вся історія людства, від витоків її й донині, ґрунтується на цьому принципі відносин.

Проблема сучасного етапу історії людства полягає в тому, що зло набуває все більш виражених виявів, утрачаючи демонічні форми, воно переходить у сферу буденності. Енергія змагальності, що існувала в історії народів і культур, народжувала нові художні форми, нові знання, що сприяли формуванню неповторного образу народу як, скажімо, це було в попередній історії людства. Як відзначає З. Фрейд, «перший теоретичний твір людини – творення духів – виникло з того ж джерела, що й перші моральні обмеження, із приписів табу» [3, с. 421]. Звернемо увагу, що покладені заборони (табу) дотримувалися безумовно, так само, як і безумовне поклоніння духам.

На нинішньому етапі історії культура характеризується багатством видів знання, однак вони зосереджені переважно у сфері практичній. Уніфікація досвіду має й ті негативні наслідки, що

нівелює національні культури. Назвемо це одною з причин несприятливої ситуації, характерної для сучасної культури. Друга причина – те, що ситуація відчуженості стосунків народжує егоїзм волі, що спрямовує зусилля на самоутвердження поза моральними засобами, збільшуючи поле зла й деструкції. Відтак, прагнення зберегти свій образ зумовлює звертання не до сьогодення в культурі, а до її історичного минулого (тенденція, що має виражений характер у сучасному українському культурному просторі).

Нівелююча тенденція, зумовлена експансією панівних культур (панівних не за якісним змістом, а за енергією вкорінення в просторі аж до глобального масштабу), спричиняє втрату, якщо не генетичної своєрідності народів, то культурної ідентичності, що небезпечна їх духовною деградацією. Явище має той самий змістовий план, що й усі попередні етапи історії: та частина людства, що живе згідно з моральними принципами («слабші»), потерпає від енергії (злої енергії) «сильних». При цьому явище набуває глобального характеру не лише щодо людського життя, але й планетарного загалом. Парадокс ситуації полягає в тому, що «слабші» народи до природного життя та його видів так, як сильні народи ставляться до слабших за себе. Такі форми «компенсації» власної «меншовартості» мають виражено аморальний характер.

Небезпека культурної уніфікації, а отже уніфікації свідомості людини (людства), – одна з реальних небезпек, із якою зіткнулося сучасне людство. Однак ще більшу небезпеку несе ситуація змагальності сильних цього світу за панування над планетарним простором, що загрожує війнами між державами й континентами. При наявності великого числа все нових засобів масового нищення життя змагальність у цій сфері зумовлює ситуацію безсилля добра перед наступом зла. Носії добра (його ідеї та практики) у цьому «змаганні» почуваються все слабшими. Енергію добра вони зосереджують у локальних колективах, найчастіше в колі духовно близьких людей (однодумці, родичі, друзі). Але, кількість їх усе зменшується в ситуації зростаючого відчуження стосунків унаслідок того, що добро виявляється неефективним у творенні образу моральності відносин, а отже втрачає свій авторитет.

Виникає питання: чи носії активності, ґрунтованої на злій енергії, є рушіями життя й навіть поступу його, а не лише руйнування. Правомірно стверджувати, що є дві форми вияву енергії зла, які різняться масштабом і спрямованістю. Перша – руйнівна масштабно, коли засадничою основою енергії зла виступає потреба насильства над іншими у формах фізичного чи духовного поневолення з прагнення позбавити волі на захист власної честі й людської гідності, а отже формувати людину – духовного раба. Масштаб зла – від духовного поневолення конкретної особи до великих спільнот. Підкреслимо, що такий тип злого не несе в собі будь-яких конструктивних елементів і є безумовним злом.

Однак слід виокремити й інший тип зла – це «зло» проти байдужості, проти насильства одних над іншими, проти несправедливості, зла сильних, що поневолюють слабких, роблячи їх рабами чужої волі. Це енергія наснаги протистояння злу в його антилюдських виявах.

Якщо припустити, що відповіддю на зло буде байдужість, пасивність, а отже сприйняття його як неминучого, життя опиняється перед небезпекою загибелі. Другий тип енергії, який ми назвали енергією протистояння виражено аморальним виявам зла, – це активна небайдужість, спроможна запалювати дух інших на активне протистояння агресії, що в ситуації зростання відчуження набуває все відвертіших форм, у тому числі агресії особи проти себе самої. Таким видом агресії людини щодо себе самої є різні види зловживань, що загрожують здоров'ю та життю. Відтак, слід констатувати, що зло має межі: у руйнуванні воно здатне доходити до саморуйнування.

Відзначаючи, що справді творчою силою вважається енергія добра, наголосимо, що зло, попри його руйнівну енергію, – це *стимуляційний* чинник розвитку суспільних засад життя, творення нових форм взаємодії людства з природним світом і формування нового рівня соціальних стосунків. Воно активне, оскільки спонукає на усунення відвертих форм свого вияву, а отже, створює перспективи примноження поля добра й краси світу. Добро – безмежне, оскільки творення життя у формах його вдосконалення ще попереду, адже людство перебуває в процесі самостановлення. Тому вже на початках життя енергія людини має спрямовуватися розумним (моральним) прикладом оточення – від сім'ї до всіх суспільних інституцій – на творення образу добра в стосунках і до вольового утвердження добра (розумний вибір, розумність вибору) та активне несприйняття зла.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Предмет творення – це величезна сфера організації життя у всьому багатстві його виявів на нових – моральних, творчо-формувальних засадах: людські взаємини, творення краси в предметному та художньому формуванні, творення злагоди з природним життям у багатстві його форм, зрештою, злагода людства в межах спільнот і планетарного цілого.

Мусимо, однак, констатувати, що добро – це до певної міри консервуюче начало, адже воно заспокоює й створює потребу утримувати життєві ситуації в їх стабільному перебігу, оскільки дає певну гарантію, що ситуація не буде розгортатися в негативному напрямі. Тобто, добро в такому сенсі – гальмівний чинник, адже стримує енергію діяльності зі страху втратити ситуацію добра. Виходити з меж наявного образу добра особа зі стійкими цінними уявленнями не схильна. Інша справа, що у своїй визначеності добро може постати буденністю, а відтак стимулювати пошук нового, що відкриває незвідані шляхи, у тому числі й можливість скоєння мимовільного зла. Відтак, доводиться констатувати, що людство у творенні життя приречене рухатися шляхом спроб і помилок, здобуваючи як досвід творення добра у світі, так і зла, що стимулює на його усунення, а тим самим створює нові перспективи вдосконалення життя.

Джерела та література

1. Аристотель. Никомахова етика / Аристотель // Сочинения : в 4-х т. – Т. 4 / пер. с древнегреч. ; общ. ред. А. И. Доватура. – М. : Мысль, 1983. – 830 с. (Филос. Наследие. Т. 90); АН СССР. Ин-т философии.
2. Кант И. Об изначально злом в человеческой природе / И. Кант // Основы метафизики нравственности. – М. : Мысль, 1999. – С. 461–562.
3. Фрейд З. Остроумие и его отношение к бессознательному; страх; тотем и табу : сборник / З. Фрейд ; пер. с нем. Я. М. Когана, М. В. Вудьфа. – Мн. : ООО «Попурри», 1998. – С. 423–491.

Мовчан Вера. Дialeктика добра и зла в контексте творческих оснований жизни. В статье раскрыт содержательный объем понятий «добро» – «зло», их диалектическая связь и роль в процессах духовного становления человечества и личности. Прослеживаются закономерности осмысления проблемы в истории этической мысли.

Ключевые слова: согласие, агрессивность, рассудительность, доброжелательность, самоконтроль.

Movchan Vira. Good and Evil Dialectics in the Context of Creative Life Foundation. The article deals with good and evil contents, their dialectal ties and role in the processes of spiritual humanity and personality formation. The author traces regularities in history problems of ethical thought.

Key words: harmony, aggressiveness, reasonableness, kindness, selfcontrol.

Стаття надійшла до редколегії

УДК 141.319.8/333+279.99А

Наталя Стратонова

Самоідентифікація особистості у віртуальному просторі гри

Проаналізовано особливості формування ідентичності в комп'ютерному ігровому просторі, окреслено основні характеристики поняття «віртуальна комп'ютерна гра», проаналізовано особливості ММОРПГ та РПГ ігор. Виконано аналіз процесу самоідентифікації гравця й розкрито типи ідентичності суб'єкта як прояву множинності в просторі віртуальних комп'ютерних ігор. Із-поміж основних факторів, що впливають на самоідентифікацію людини в грі виокремлено імерсію, віртуалізацію «Я», ескапізм та опцію збереження / завантаження (save / load). Наголошено на тому, що ескапізм у даному випадку виступає компенсацією надмірної раціональності сучасного світу. Відповідно, комп'ютерна гра, будучи феноменом сучасної культури, ресакралізує раціоналізм ХХ–ХХІ ст.

Ключові слова: віртуальна реальність, комп'ютерна гра, ММОРПГ, РПГ, самоідентифікація, імерсія, віртуалізація, ескапізм, квазірелігія, квазіміфологія.

© Стратонова Н., 2014